

Katarzyna Hanik

Imię i nazwisko osoby ubiegającej się o nadanie stopnia

Tytuł rozprawy doktorskiej: Zapisane pomiędzy. Tabu (w) autobiografii

STRESZCZENIE

Zasadniczym celem mojej dysertacji jest odpowiedź na pytanie: czy tabu może być traktowane jako nowa perspektywa czytania, analizowania i interpretowania autobiografii? W tym celu zostało przebadane funkcjonowanie tabu w publikacjach autobiograficznych. Ponadto została podjęta próba redefinicji i operacjonalizacji pojęcia tabu w obrębie badań nad autobiografią.

Dysertacja podzielona została na cztery sekwencje skoncentrowane na miejscu i roli tabu w narracji autobiograficznej. W pierwszym rozdziale zarysowane zostały najważniejsze ustalenia badaczy, którzy za przedmiot refleksji obrali szeroko pojętą autobiografistykę. Podjęto próbę wyznaczenia zakresu znaczeniowego autobiografii. Jako zagadnienie kluczowe wskazana została kwestia prawdy (w) autobiografii, która stanowiła punkt wyjścia dla rozważań nad potencjałem, jaki ma w sobie ów dalece niedookreślony gatunek, który stając się przedmiotem gry, z łatwością ulega przetworzeniom. W efekcie jawi się jako idealne pole autokreacyjnych eksperymentów. Owa gra z gatunkiem stanowi często tak naprawdę grę z tabu, którego dwoista natura w autobiografii jest przedmiotem refleksji podjętej w dalszej części pierwszego rozdziału, gdzie dokonana zostanie także redefinicja tabu. W ramach redefinicji tabu zaproponowana została rezygnacja z posługiwania się pojęciem „zakazu” jako punktu wyjścia definiowania tabu na rzecz potraktowania tabu jako źródła konwencji, a więc zakazów, nakazów i norm, których nieprzestrzeganie wiąże się z (negatywnymi) konsekwencjami o trudnym do określenia, acz potencjalnie dotkliwym, charakterze. Przenosząc redefiniowane pojęcie na grunt badań nad autobiografią, zaproponowany został podział na tabu autobiografii i tabu w autobiografii (które scalają się w koncepcie tabu (w) autobiografii), gdzie „tabu autobiografii” to ograniczenia wynikające z horyzontu oczekiwań czytelników związanego z gatunkiem autobiografii (prawdomówność, zobowiązanie szczerości, pakt autobiograficzny), natomiast „tabu w autobiografii” to wszystkie ograniczenia wynikające z motywacji wewnętrznych oraz pragmatycznych, a także związanych z oczekiwaniem przestrzegania reguł obyczajowych, których złamanie nadwyręża (samo)ocenę moralną pisarza.

Redefiniowane pojęcie tabu, wraz z kategoriami tabu (w) autobiografii, posłużyło przeprowadzonej w dalszych rozdziałach dysertacji analizie trzech autobiografii wyjątkowo medialnych pisarzy o wyrazistych image'ach: *Rozmów w tańcu* Agnieszki Osieckiej (1992, 2021), *Autobiografii w sensie ścisłym, a nawet umownym* Jerzego Pilcha (2021) oraz *Jak zostałem pisarzem (próba autobiografii intelektualnej)* Andrzeja Stasiuka (1998, 2016).

Ostatecznym celem analiz tych publikacji autobiograficznych (potraktowanych jako studium przypadku) stało się pokazanie, iż kategoria tabu (w) autobiografii przekonuje, iż to

rekontekstualizowane pojęcie może być potraktowane jako nowa perspektywa czytania, analizowania i interpretowania autobiografii.

W trzech rozdziałach skoncentrowanych na poszczególnych autorach i ich autobiografiach zostały omówione przypadki gry z autobiograficznym gatunkiem będące wynikiem oddziaływania tabu (w) autobiografii. Analizę książki autobiograficznej każdorazowo poprzedza prezentacja wizerunku danego pisarza. Część tę uzupełniają zawarte w wywiadach i tekstach autotematycznych wypowiedzi samych autorów stanowiące często komentarze do posiadanego wizerunku lub będące gestem kreowania go.

Autobiografia Osieckiej poprzez sobowtórówy/lustrzany/teatralny charakter jej autokreacji stanowiła inscenizację aktu ścierania się sił tabu autobiografii i tabu w autobiografii. W przypadku Pilcha analizie poddana została strategia, która objawia się budowaniem swoistego autokreacyjnego projektu, związanego ściśle z pułapką autotematyzmu. W publikacji Stasiuka natomiast refleksji poddana została gra, jaką prowadzi pisarz z oczekiwaniami odbiorcy, poprzez wprowadzanie nieoczekiwanych różnic tonalnych i tendencję do banalizowania, co utożsamione zostaje ze swoistym kontrmitotwórczym gestem opartym na operowaniu kategoriami indywidualizmu i autentyczności.

Dzięki odczytaniu autobiografii w kontekście innych autobiograficznych i autotematycznych wypowiedzi autorów oraz w kontekście publikacji tekstów (około)biograficznych zarysowujących publiczny *image* pisarza, rozpoznania mogły zostać potwierdzone i pogłębione. Analiza ta pozwoliła zatem pokazać, iż czytanie autobiografii przez pryzmat tabu jest uprawomocnione, ponieważ odgrywa ono ogromną rolę w kształtowaniu narracji, a także jest elementem antycypowanej przez pisarza recepcji, której (domniemane) istnienie oddziałuje na ostateczny kształt publikacji autobiograficznej.

Słowa kluczowe: tabu, autobiografia, Agnieszka Osiecka, Jerzy Pilch, Andrzej Stasiuk, wizerunek medialny, autokreacja

15.06.2025 r.
Łatajuna Jank

